

TOPLUMSAL BİR DEĞER OLARAK OTORİTE

AUTHORITY AS A SOCIAL VALUE

*Recep ÖZKAN**
*Bayram POLAT***

Özet:

Güç, kudret, boyum eğdirme, emretme, itaat ettirme gibi farklı anlamlara gelen otorite kavramı üzerinde ortak bir tanım vermek oldukça güçtür. Hemen her toplumda bireylerin doğumlarıyla birlikte, bir şekilde otorite ile karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. Bu durumun gerçekleşmesinde ise toplumların kültürel yapıları, inançları ve hukuk kuralları etkili olmaktadır. Bu enstrümanların etkisi otoritenin biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada otorite kavramına yüklenen farklı tanımlar verilerek; otorite çeşitleri, otoritenin ortaya çıkışı, Otoritenin fonksiyonları, birey ve toplumsal yaşamda otoritenin yeri ve ilahi dinlerde otorite ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otorite, Değer, Toplumsal Yapı, Birey, İlahi Dinler.

Absract:

It is quite hard to find a common description on the concept of authority which has different meanings such as power, force, submission, order and obey. It is a truth that in almost every society, individuals, with their birth, confront with the authority in any way. Societies' cultural structure, beliefs and rule of law are effective on being realized of this situation. The effect of these instruments find out the type of the authority. In this research, types of authority, appearance of the authority, the function of the authority, the place of the authority in the individual and social life and the authority relationship in the divine religion are tried to be determined being given the different descriptions of the concept of the authority.

Key words: Authority, Value, Social Structure, Individual, Divine Religions.

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı – Niğde recepozkan33@hotmail.com

** Yrd. Doç., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı – Niğde bpolat51@hotmail.com

GİRİŞ

Literatürde farklı tanımlamalarıyla karşılaşılan otorite kavramı; herhangi bir konuda diğerlerine göre daha üstün bir gücü elinde bulundurma, bilgili, donanımlı, söz söyleme gücü ve yeteneğine sahip olma anlamlarında kullanılmaktadır. Fiziksel güce başvurmadan boyun eğme, belli bir davranışı kabul ettirecek bir gücü elinde tutma (Mendel, 1992) durumudur. Belli bir mevkiden kaynaklanan, güç ve nüfuz kullanma, (Kay, 1985) kumanda etme hakkı, itaat ettirme iktidarı (Yeğin, 1985) kısmen, daha güçlü birine duyulan korku (Sennett, 1992) durumudur. Fertlerin hareketleri üzerinde müessir muhtelif sebep ve amillerin disiplin altına alınması (Binat, 1958), kıymet taşıyan herhangi bir kuvvete boyun eğilmesi (Kanad, 1948), fiziksel zorlama olmadan itaat etmek (Pain ve Béranger; 1998: 134'ten aktaran: Çifçili, 2009, s. 98) gibi değişik anlamlarda da kullanılmaktadır.

Aile yönetiminden okul yönetimine, resmî kurumlar yönetiminden özel sektör yönetimine kadar birçok yönetim alanını ilgilendiren otorite, sosyal ve psikolojik bir terim olmakla beraber, hükmünü yönetim biliminde göstermektedir (Çifçili, 2009, s. 98). Otorite, en temel anlamıyla bir iktidar biçimi veya “meşru iktidar” olarak tanımlanmakla birlikte; üzerinde yürütülmekte olan yoğun tartışmalardan dolayı, çoğu zaman karmaşık ve çetrefil, bazen de çelişik birtakım problemlerle yüzleşmeden, bu kavramı bir tanıma kavuşturmak kadar, içerik ve mahiyetini ortaya koymak da hayli zor bir meseledir (Bal, 2014, s. 248).

Otorite kavramı, yönetin gücün en genel anlamıyla meşruluğunun ifadesidir. Mendel (1992) otoritenin keyfilikten yasaya, hatta hukuka değin uzanan geniş bir alanı kapsadığını ve burada keyfiliğin en eskiye, yasanın da en yeniye denk düştüğünü belirtir. P. Tesson, otoriteyi; topluluk, gelenek, kişiler arası eylem tarzı ve soya değer verilmesine bağlamaktadır. Ona göre otorite; hiyerarşi ve eşitsizlik temelinde işlemektedir (Mendel, 2005a, s. 13'ten aktaran Arslan, 2009, s. 15).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde; 1. Emretme ve itaat ettirme hak, güç ve iktidarı. 2. Nüfuz ve salahiyet 3. Alanında kendisini kabul ettirmiş, başarılı kimse şeklinde tanımlanan otorite, İslam düşünce tarihinde de siyasi ve dinî otorite olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. Robert Sözlüğü'nde ise otorite terimiyle ilgili olarak altı tanımlama yapılmaktadır (Mendel, 1992): 1. Buyruk verme hakkı, boyun eğdirme erki. 2. İktidar organları. Otoriteler, otoriteyi yürüten kişiler. 3. Kamu otoritesi ediminin zorunlu, yaptırımcı gücü. Yasa otoritesi. 4. Otorite ya da tam güvence altına alınmış davranışlar. 5. Saygınlık üstünlüğü ya da zorlamasız, saygılı ve güvenli boyun eğmeyi kabul ettiren çekicilik. 6. Otoriteyi kuran kimse. Burada otoritenin varlığı ve ortaya çıkışı genel anlamda iki şekilde ele alınabilir. Birincisi, herhangi bir zorlama olmadan kendiliğinden ortaya çıkan, kabullenilen otorite, yani bir konuda gücü ve yetkisi, zorlama olmadan, kendiliğinden kabul edilen,

benimsenen durumdur. İkincisi ise zorlamaya, baskıya dayalı olarak ortaya çıkan otoritedir. Birincisinde dışarıdan bir zorlama, baskı durumu söz konusu olmamasına rağmen, ikincisinin de ise korkuya dayalı, istemeden de olsa üstünlüğün zoraki kabulü söz konusudur.

Özarlan (2005) otoriteyi, siyasal güç ve idari erki elinde bulunduranlara siyasî otorite, dinî konularda derin bir bilgi ve engin bir tecrübeye sahip olanlara ve bunu toplum katmanlarına kabul ettirenlere de dinî otorite şeklinde iki farklı şekilde tanımlamaktadır. Buradan hareketle otoritenin menfi ve müspet olmak üzere iki farklı yorumu ortaya çıkmaktadır. Otorite esas itibarıyla müspet bir kavram olup metafizik ve manevi kaynaklar hesaba katıldığında meşru, lüzumlu, hatta dinî-ahlaki bir kavramdır. Modernleşme döneminde bile Fransızca “*autorité*” kavramının, “hüküm, salâhiyet, nüfuz, sulta, -dinî manada- nakil, mesned” gibi müspet kelimelerle karşılandığını; “*autorité scientifique*” yani ilmî otoritenin de “sulta-i ilmiye” şeklinde tercüme edildiği görülmektedir (Rıza Tefvik, *Mufasssal Kâmûs-ı Felsefe*, İstanbul 1330, I, 574’ten aktaran: Kara, 2001, s. 7). Şahin, (2013, s. 621) de İbn Teymiyye’nin otorite konusundaki olumlu açıklamalarını şu şekilde aktarır; dünya ve ahiret saadeti bir arada, yardımlaşma ve dayanışma ile gerçekleşir. Toplu hâldeyken iyi işlerin yapılması, kötü işlerin de engellenmesi için bir otoriteye ihtiyaç vardır. Çünkü en küçük toplum birimi de olsa, kuralların olması ve onlara aktif şekilde uyulması esastır. Bu nedenle tüm bu görevlerin gerçekleştirilmesi için bir otoriteye ihtiyaç vardır.

1. OTORİTE ÇEŞİTLERİ

Otoritenin görünüşleri değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır: Bunlardan birincisi (Yayla, 1995), bireyin kendi rızalarıyla bağlandığı otoritedir ki en rasyonel olanıdır. İkincisi, bir konuda uzmanın yetkisini tanıdığı için, anlaşılmasa bile görüşleri izlenen kişinin otoritesidir. Üçüncüsü ise çeşitli alanlarda hakem olan kişinin otoritesidir. Burada tarafların anlaşarak kabul ettikleri kişinin, anlaşmazlıkları çözmesi için karar vermesi durumu söz konusudur. Bu otorite türü bir nevi hakemliktir. Önemli olan anlaşmazlığın çözümüdür. Hakemden istenilen tek şey taraf tutmadan problemi çözmesidir. Dördüncüsünü de otorite görünümünün temelini model alınan kişinin saygınlık ve uyandırdığı hayranlık oluşturur. Burada model tarihsel bir kişiliktir. Beşincisinde liderin otoritesi söz konusudur. Bu tür otorite de saygınlık esasına dayanır. Fakat burada önemli olan liderin saygınlığının taklit edilmesi değil, onun takip edilmesidir. Liderin otoritesi ise saygınlık üstünlüğü ya da zorlamasız, saygılı ve güvenli boyun eğmeyi kabul ettiren çekicilik, sözü geçerlik, saygınlık, kredi, erk, etki, büyüleme, ağırlık, ün ve çekiciliktir. Altıncısı, kral veya babanın otoritesidir. Burada en yüksek otorite söz konusudur. Hükümdarın, şefin, devletin otoritesi; üstün astlar üzerindeki, vasilerin küçükler üzerindeki otoritesi, babanın çocuk

üzerindeki otoritesi şeklinde ifade edilebilir. Yani buyruk verme hakkı, boyun eğdirme erk -kabul edilmiş olsun veya edilmemiş olsun- şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında Weber otoriteyi; geleneksel otorite ve hane reisinin otoritesi olarak şekillenen “Patriyarkal otorite”, saray yönetimi ve ona bağlı hizmetkâr görünümündeki saray bürokrasisi ile şekillenen “Patrimonyal otorite” ve aristokratlar ile hükümdarlar arasında şekillenen “Feodal otorite” olarak kendi içinde üçe ayırır (Kalaycıoğlu, 1984). Özarslan (2005) da otoriteyi; siyasal güç ve idari erki elinde bulunduranlara siyasî otorite, dinî konularda derin bir bilgi ve engin bir tecrübeye sahip olanlara ve bunu toplum katmanlarına kabul ettirenlere de dinî otorite şeklinde iki farklı şekilde tanımlamaktadır.

Otorite ile ilgili bir başka sınıflama da şu şekildedir (Baktır, 2004): 1. Kaynağına göre otorite: a. Mutlak otorite, başkasına ihtiyaç duyulmadan ortaya çıkar. Otoritelerinin kaynağı kişilerin kendisidir. b. Göreceli Otorite, gücünü ve yetkisini başka bir kaynaktan alan otorite ki insanların otoriteleri bu türdendir. Bu otorite kaynağa bağımlı olup, kaynağının çizdiği sınırlar dışına çıkamadığı gibi zamanla da sınırlanabilir. 2. Alanına Göre Otorite: a. *Bireysel Otorite*, kişinin kendiyle ilgili kararları verme yetkisi de denilen bu otorite daha çok kişinin şahsıyla ilgili konuları kapsar. Bireyin akıllı olması ve karar verme gücüne sahip olması ve belli bir yaşta olması yani balığ olması, bu tür ehliyete sahip olacak kişide aranan iki özelliştir (Hallaf 1983 ve Aydın 1985’ten aktaran: Baktır, 2004). b. *İlmi Otorite*, bilim dallarından oluşan geniş bir alana sahip olan bu otoritenin elde edilmesi eğitim ve öğretimle mümkündür. İlmi alanı içine alır (Hallaf 1983’ten aktaran: Baktır 2004). c. *Siyasi Otorite*, toplumları yönetmek ve onlar adına bazı kararlar alıp, uygulama yetkisi de denebilir. Bu otorite çeşitli şekillerde elde edilmektedir. Eskiden babadan oğluna miras şeklinde veya kabiledeki ileri gelenlerin seçimi gibi yollarla elde edilmekteydi. Günümüzde ise artık halkın akıl balığ olanlarının hepsinin katılımıyla yapılan seçimle elde edilmektedir. Bu seçimin farklı şekil ve usulleri bulunmaktadır (Marverdi (?)’den aktaran: Baktır, 2004). d. *Dinî Otorite*, dinî konuları içine alan bu otorite gerek bireylerin gerekse toplumun dinle ilgili mevzularında karar verme yetkisine sahiptir (Bakıllani 1987; Pezdevi, 1988 ve Bağçeci, 1996’dan aktaran: Baktır 2004).

Diğer bir otorite sınıflaması da şu şekildedir (Eren, 1972, s. 90-97): 1. *Kaynaklarına Göre Otoriteler*. a. Güvene Dayanan Otorite, b. Benimsemeye Dayanan Otorite, c. Yaptırımlara (Müeyyidelere) Dayanan Otorite, d. Töreye Uygunluğa Dayanan Otorite. 2. *Kişisel ve Örgütsel Özelliklere Göre Otoriteler*. a. Bilgisel Otorite, b. Bünyesel Otorite. c. Kişisel Otorite. d. Manevî Otorite. 3. *Resmî ve Gayri Resmî Otorite*. 4. *Devredilebilme Özelliklerine Göre Otorite*.

Otorite kavramının, Antik Yunan filozoflarından günümüze uzanan süreç içinde çeşitli isimler tarafından farklı tanımlarla açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte bu kavramla ilgili görüşlerine en sık başvurulan düşünürlerin başında Max Weber gelmektedir (Özer, 2014, s. 135). Weber otorite tiplerini açıklamada çıkış noktası olarak “meşruiyet” ölçüsünü temel almıştır. Weber’e göre yasal otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otorite tipleri olmak üzere üç “meşruiyet” tipi vardır. Bunlar meşru otoritenin ideal tiplerini oluşturmaktadırlar (Weber, 1995, s. 315-316’dan aktaran: Közleme, 2013, s. 246; Eşki, 2010). Otorite kavramı içerisinde meşruluk unsurunu barındırır (Erdem ve Erdem, 2013, s. 215). Weber öncelikle toplumdaki güç ve otorite ilişkilerini inceleyerek bir otorite tipolojisi ortaya koymuştur (Eşki, 2010). Weber’in otorite sınıflaması ise şu şekildedir: 1. *Geleneksel Otorite*: geleneksel organizasyonlarda görülen, zamanla normal hâle gelmiş otorite türüdür. Burada bireyler geleneksel sadakat duygusu nedeniyle itaat ederler. Gelenek ve göreneklerin etkisiyle ortaya çıkan, gücünü geleneklerden alan bir otorite çeşidi olup, günlük yaşamdaki normların daima aynı kalacağı inancına dayanır. Daha çok korku, saygı gibi faktörler ile toplum üzerinde etkili olan bir otorite türüdür. Geleneksel otorite önceki dönemlerde yaygın olarak görülen otorite tipi olup gücünü, toplumda kök salmış, yerleşmiş ve kabul görmüş geleneklerden alır. İktidarın dinsel temele dayandırılması ve keyfiliği en belirgin özelliğidir. Bu otorite tipinde siyasal iktidar meşruiyetini, çok eski zamanlardan beri yerleşmiş olan geleneklerden ve bu geleneklerin kutsallığına karşı duyulan inançlardan alır. Yönetilenler iktidarın karar ve buyruklarına kesin olarak uyar ve bu buyruklar tartışılmaz. İktidar şahsidir ve şahsa itaat esastır (Öktem, 1993). 2. *Karizmatik Otorite*: Olağanüstü kişilik ya da liderlik özellikleri söz konusu olup daha çok toplumların buhranlı dönemlerinde ortaya çıkarlar. 3. *Yasal-rasyonel Otorite*: Formel ve rasyonel kurallara dayalı olan otorite türü olup, bürokratik kurumlar ile yakından ilişkilidir (Arslan, 2003, s. 122-123).

Karizmatik otorite biçimine uygun idari aygıtın yapısı düzensizdir ve lidere yakınlığı olan kişilerden oluşur. Geleneksel otorite biçiminin idari aygıtı ise Weber tarafından ataerkil ve feodal olmak üzere ikiye ayrılmıştır: Ataerkil yapıda memurlar ya da idareciler genellikle yöneticiye bağımlı ve ondan maaş alan kişisel makam sahipleridir; hizmetkârlar, akrabalar gibi. Feodal yapıda ise, memurlar bir ölçüde bağımsız kalmaktadırlar. Yöneticiye bağlılık gösterme karşılığında genellikle belirli bir nüfuz alanında özerk olmalarına izin verilmektedir, maaşları ya da geçimleri bakımından yöneticiye doğrudan bağımlılıkları yoktur. Yasal-rasyonel otorite biçiminin tipik idari aygıtı ise bürokrasidir. Bürokrasi resmi otoritenin örgütsel hiyerarşinin tepesinde toplanan rasyonel-yasal kuralların ve hiyerarşinin olduğu bir idari aygıttır (<http://web.inonu.edu.tr/~stekel/sostar36.htm>).

Weber yasal otoritede her şeyin akılcı gerekçelere dayalı olduğunu belirtir. Yasal otorite tipinde, konulan kuralların yasallığına ve bu yasalar gereğince egemenlik konumuna getirilenlerin emir verme hakkı olduğuna inanılır (Weber, 1995: 316'dan aktaran: Közleme, 2013, s. 246). Weberci düşüncede asıl olan "karizma" kavramıdır ve Weber, otorite tiplerini açıklamada "karizmayı" analitik bir kategori olarak kullanmaktadır (Eşki, 2010).

2. OTORİTENİN ORTAYA ÇIKIŞI

Otorite kendiliğinden ve zorlamaya dayalı olarak ortaya çıkabilmektedir. Üstünlüğün kabulünde dışarıdan bir zorlama olmaksızın, kendi yetersizliğini görerek kabulleniş, boyun eğiş vardır. Burada otorite dışarıdan yani başkaları tarafından ortaya çıkarılır ve varlığı sürdürülür. Bu durumda ortaya çıkan otorite, üstünlüğünü sürdürdüğü sürece vardır. Diğer durumda ise, otorite olarak benimsenme zorlamaya dayanır. Kabul edilmemesi durumunda yaptırım söz konusudur.

Otoritenin ortaya çıkışında ve kabullenilmesinde, sahip olunan güç ve yaptırımların derecesi etkilidir. Ayrıca sahip olunan güç ve yaptırımların bireyler için anlamlılığı da kabullenilmede etkili olabilmektedir. Otoritenin ortaya çıkışında hiyerarşik bir durum söz konusudur. Yani otorite yukarıdan aşağı doğru işler. Otorite çeşitli kurumların ya da bireylerin hiyerarşik yapıları üzerinde somutlaşarak yasal dayanağını kazanır. İrmak kaynağına doğru akmayacağı gibi otorite de aşağıdan yukarıya doğru yürümez. Dolayısıyla otorite her zaman kendi gücünü yukarıdan aşağıya ve büyükten küçüğe doğru uygular (Mendel, 1992).

Her türlü insan birlikteliklerinin bulunduğu ortamlarda otoritenin varlığından söz etmek olasıdır. Nerede bir yaşam alanı varsa, kaçınılmaz olarak orada bir otorite vardır (Aksu, 2008, s. 893). Otoritenin ortaya çıkışında, bir noktada düzen ve istikrarın oluşturulması, başıbozukluğun önlenmesi durumu da söz konusudur. Burada önemli olan otoritenin gönüllü kabulü ya da zorlayıcılığıdır. Zorlayıcılıkta her zaman, zorlamayı ortaya çıkaran unsurların varlığı süresince otorite vardır. Zorlayıcılık yani güç ve korku ortadan kaldığında otoritede ortadan kalmaktadır. Hatta bu zorlayıcılığın yani güç ve korkunun ortadan kalkmasıyla birlikte kargaşa, daha ileri adımda ise terör ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir otoriteye bağlılık süreklilik göstermez. Her fırsatta otoritenin ortadan kalkması için çaba harcanır. Fakat gönüllü kabullenişe dayalı gerçekleşen otoritenin varlığının korunmasında ve sürdürülmesinde ise çaba görülür. Bireyler bu tür bir otoriteye isteyerek, gönülden bağlılık göstermektedirler.

Toplumsal yaşamın her aşamasında otorite uygulayıcılarından söz edilebilir. Otorite uygulayanlar ailede baba, okulda öğretmen, ülkede devlet başkanı, iş yerinde yönetici gibi hep yukarıda olanlar, emir verme yetkisine

ve gücüne sahip olanlar, diğerlerine göre gücü, bilgiyi ve yetkiyi elinde bulunduranlardır. Bireyde otorite anlayışı, çeşitli dönemlerde alınan eğitimin etkisiyle de -çoğunlukla da farkında olunmadan- şekillenir. Bu şekillenişte toplumsal yapı birincil etken olarak öne çıkar. Daha sonra bu yapıyı şekillendiren inanç, gelenek-görenek ve yasalar gelir. Toplumsal yapı özellikleri otorite duygusunu bireylerde bazen bilinçli bazen de farkında olmadan bireylere öğretir. Burada yaşam biçimi, büyüklerin tavır ve davranışları, hikâyeler, destanlar, masallar vb. unsurlarla mesajların verilmesi mümkündür. Özellikle de yaşanan dönemde basın yayın araçlarının, bunlar içerisinde ise televizyonun çok büyük bir etkisi söz konusudur. Bütün bu yollar, daha çok örtük yollardır. Bireyler toplumsal yapı içerisinde çoğu zaman farkında olmadan dolaylı yollarla otoritenin varlığını ve kabulünü benimserler. Bu benimseme ise çocukluktan başlayarak hayatın her aşamasında devam eder.

İnsanlarda otorite duygusu, çocukluk döneminde biçimlenen ve yetişkinlik döneminde süren otorite imgelerinden oluşur. Freud'a göre, çocukluk döneminde anne ve babaların her davranışı onların gücüne ilişkin imgemize katkıda bulunur (Mendel, 1992). Anne ve babanın ev ortamındaki davranış kalıpları açık ve gizli olarak çocuklara otorite konusunda mesajlar vermektedir.

Günlük hayatta otorite olarak kabul edilen şeylerin bu kabullerinde daha çok gelenek ve inançların etkisi görülür. Ailede babanın, okulda öğretmenin, ülkede devlet başkanının otoritelerinin kendiliğinden ortaya çıkmasında toplumsal yapının önemli etkileri olduğu bir gerçektir. Özellikle geleneksel toplumlarda geleneklerin otoritenin şekillenmesinde daha da önemli olduğu görülmektedir. Çünkü otorite yasallıktan değil, geleneksel haklardan doğar (Mendel, 1992). Bunun yanında inançlar da otoritenin ortaya çıkışında gelenekler kadar etkilidir. Bir otoriteye bağlanma gereksinimindeki birey, bu gereksinimini giderecek otoriteyi, ister istemez, eldeki inançlarına uygunluk esasına göre seçer (Ertürk, 1978). Otoritenin kabulü ya da reddi, bireyin sahip olduğu inanç ve değerlerle ilişki olup olmaması durumuna göre değişebilir.

İnsanlığın ortaya çıkışıyla birlikte, onların birbirlerine karşı üstünlük kurma mücadelesi de beraberinde gelişmeye başlamıştır. Başkalarına hükmetme, başkalarını yönetme, emri altında yönlendirme insanın nefsine hoş gelen duygulardır. Bununla birlikte, bireyin kendisi için yapmak zorunda kaldığı birçok şeyi otoriteye havale etmesi, ondan beklemesi hayatı onun için daha kolay ve yaşanır kılmaktadır. Otorite, otorite olana ve de otorite altına girenlere birtakım sorumlulukları ve yaptırımları da beraberinde getirir. Otorite altında bulunan kişilerin, bu yaptırımların gereklerini yerine getirmeleri çeşitli nedenlere dayanır. Kişiler bu yaptırımlara, bazen muhtevasının doğruluğuna inandıkları için, bazen de korku veya

alışkanlıktan, özellikle de kendi çıkarları söz konusu olduğundan dolayı uyarlar. Kişilerin davranışları bu nedenlerden birine, birkaçına ya da tümüne birden dayanabilir (Weber, 1976). Otorite beraberinde itaati yani uyumu ortaya çıkarır. Otorite dıştan zorlama ile itaat temin ettiği gibi, bireyin iç dünyasını etkileyerek de itaati sağlayabilir. İçten gelmeyerek, zora dayanan bir itaat, zorlama ortadan kalktığında yok olur. Birey bir şeye inanarak itaat eder ve niçin itaat ettiğinin şuuruna varırsa itaatin etkisi daha uzun süreli olur (Kanad, 1848). Bu nedenle de otoritenin devamlılığında içten gelen benimseme, uyum önemlidir. Böylece bireyler otoritenin varlığı ve korunması için mücadeleye dahi girişirler, hatta başkalarını iknaya uğraşırlar. Böylece otoritenin otoritesi daha da sağlamlaşmış ve güç kazanmış olur.

Hemen her dönemde ve her toplumda, belli bir kurum ve kişiyi otorite kabul etme vardır. Toplumsal uygulamaları, ondan gelme sayarak, yol gösterici yargılara uyarak yürütme yönelimi var olagelmıştır. Bağlanılan otorite, ister istemez, tanrı buyruğu, gelenek, sezgi, akıl, bilim, felsefe gibi kaynaklara (bunlardan birine veya birkaçına) dayanmak zorundadır (Ertürk, 1978). Otoritenin ortaya çıkmasında, bireylerin yetersizliği ve arayışlarının etkisi de önemli olmaktadır. Öyle ki, bireyler, arayışlarını yeterli tatminle noktalamadıklarında, bu tatmini kendi güçleri dışında arama eğilimine girerler. Böylece de aradıklarını buldukları kişiye itaat ve bağlılıkta tereddüt etmezler. Bir noktada otoritenin ortaya çıkışı bireylerin yetersizliklerinin, eksikliklerinin ve ihtiyaçlarının tamamlanma, karşılanma vb. nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Tezcan (1987: 190) otoriteyi ve otoriteye bağlılığı, aile hayatının doğurduğu ve gerektirdiği bir davranış olarak belirtir. Otorite, yaşam tarzının dolayısıyla kültürün ürünü olup, bireysel ve toplumsal hayatın her alanında kendini hissettirir. Ailedeki hiyerarşiden, devlet kurumlarındaki hiyerarşiye kadar birçok alanda düzen ve intizam sağlamada otorite önemsenen bir değerdir.

3. OTORİTENİN FONKSİYONLARI

Otoritenin fonksiyonları olumlu ve olumsuz olmak üzere iki noktada ele alınmaktadır. 1. Otoritenin olumlu fonksiyonları: Kişiye ayrıcalıklı bir güç kazandırmak, diğer insanların tavır ve davranışlarını belirli kurallar çerçevesinde kontrol etmek ve yol göstermek otoritenin önde gelen fonksiyonlarından. Dolayısıyla kişi neyi, nerede, nasıl, niçin yapması veya yapmaması gerektiğini otoritenin rehberliği doğrultusunda öğrenir. Otorite sayesinde kişinin kendine güveni artar, disiplinli davranmaya özen gösterir (Sennett, 1992). Otorite, uygulandığı grup, cemaat, devlet gibi ortamlarda birlikteliklere üye olanların bir arada tutulmasında etkili olur. Bireyleri mensup oldukları birlikteliklerin kurallarına göre hareket etmeye yönlendirir. Kuralların uygulanmasında yaptırım gücü vardır. Disiplini sağlayarak asayişin korunmasına imkân sağlar. Grup hareketliliğinde,

bireylere grup kuralları ve çıkarları doğrultusunda hareket etme zorunluluğunu hissettirir. Aynı zamanda; otoritenin temel dayanakları olan sevgi, saygı, itaat, korku -ki klasik otorite anlayışının temel dayanağını korku oluşturur- gibi unsurların kişinin ileriki yaşamı için önemli sonuçlar sergilemesidir (Binat, 1958, s. 5). Ayrıca, biz duygusunu güçlendirerek birlik ve beraberlik yoluyla bireyler arası dayanışma ve yardımlaşmayı ortaya çıkararak, bireylerde güven duygusunu da oluşturur. 2. Otoritenin olumsuz fonksiyonları: Bireylerin başkalarına bağımlı hâle gelmesinde etkilidir. Kendi başına hareket etme, karar verme, kararlarını uygulama gibi bağımsız davranışları engelleyerek zamanla bu davranışların ortadan kalkmasına neden olur. Emre yani otoriteye itaat, verilen görevi sorgulamama, körü körüne saygı ve bağlılık gibi bireysel gelişmeyi engelleyici tutumların ortaya çıkmasında etkilidir. Bağımsız düşünme, yeni fikirler üretme, düşüncelerini bağımsız bir şekilde faaliyete geçirme, benimsemediği, kabullenmediği durumlara itiraz etme gibi davranışları engeller. Bireyde pasif bir kişiliğin gelişmesine ve himaye altında yaşamaya alışma gibi durumları ortaya çıkarır. Bu durumun bir ileri aşaması ise, bireyin otorite kabul ettiği kişide yok olması, her şeyi ile otoritenin emrine girmesidir.

Eren (1972, s. 90-97) ise otoritenin fonksiyonlarını; disiplin, manevi ortam (moral) ve sosyal statü ve saygı olarak üç başlıkta ele alır. Birincisi örgütsel amaçlara ve hiyerarşik düzene uygun hareket etmeyi sağlayan “disiplin”dir. Burada otorite yöneticiye bünyesel, bilgisel kişisel ve manevi alanlarda güç kazandırarak astların kaidelere, düzene ve yüksek çalışma standardına uygun şekilde hareket etmelerini sağlar. İkincisi, ortak amaçlara ulaşmak için ortak davranışlardan ortaya çıkan çalışma atmosferi veya havasının kastedildiği “manevi ortamdır. Buradaki ortama karşılıklı güven ve iş birliği ruhu hâkimdir. Üçüncüsü ise sosyal sistem içindeki pozisyonu ve bu pozisyonun tayin ettiği, hak ve görevleri belirten “sosyal statü ve saygı”dır.

4. OTORİTE, BİREY VE TOPLUM

Toplum bireylerden oluşur. Bireylerin birlikteliği ise belli kurallara uyma sonucu gerçekleşir. Kurallar ve kurallara uyum otoriteyi beraberinde getirir. Çünkü toplumsal yapının devamlılığında düzen ve huzur önemli bir faktördür. Düzen ve huzurun sağlanması çok çeşitli kuralları ve bu kuralara uyumun kontrol mekanizmasını gerekli kılar. Bu da otoriteyi ortaya çıkarır. Otoriteye itaat, toplumun beklenti ve yaptırımları ile ilgilidir. İnsanlar içinde buldukları toplumun emir, kaide, örf ve kanunlarına ya isteyerek ya da zorla itaat ederler. Bu itaat bir inanma şeklinde olabildiği gibi, korku yoluyla da gerçekleşebilir. Ayrıca itaat bir otoriteye veya kıymet taşıyan bir değere karşı duyulan hislere de dayanabilir. Yine itaat, bir emrin veya kıymetin iyiliğini doğrudan doğruya şahsın anlamasıyla da gerçekleşebilir (Kanat, 1948, s. 131). Bireyin kendi dışında birisinin otoritesini kabul etmekteki

nedenler arasında, otoritenin emri altında yaşamının kendisine bir güç kazandıracağı, kendisini diğerlerine göre üstün ve farklı hissedeceği düşüncesi de yatabilmektedir. Bunun yanında güven duygusu, rahat bir yaşam sürme isteği gibi etkenleri de saymak mümkündür.

İnsan yaşadığı ortamın bunalımlarının etkisiyle, kendini yalnız ve terkedilmiş hissedebilmektedir. Bu yalnızlık ve terkedilmişlik korkusu, arayışa dönüşmekte ve küçük bir tutunacak dal bulununca -bu dalın sahip olunan değerlerle bağlantılı olduğu da anlaşılınca- hemen sarılma hissi uyanmaktadır. Birey bir kurtuluş çaresi olarak gördüğü bu durumu, orada kendisine sunulan şartlar ne olursa olsun kabule mecbur kalabilmektedir. İçine düştüğü bunalımdan kendini kurtaran ortamda otoriteyi ve de itaati itirazsız olarak kabul edebilmektedir. Özellikle de kendisini rahatlatmak bir güven ortamı sezinlemişse çok daha kolay kendini o ortama adayabilmektedir. Güven duygusu da otoritenin dayandığı temel hususlardan biridir. Otorite ile güven birbirini tamamlar, otorite güvenle beraber yürüdüğü zaman iyi bir şekilde uygulanır ve iyi sonuç verir. Otorite, kişiye muhtaç olduğu kuvvetli bir manevi dayanak sağlar (Yayla, 1995, s. 12). Kişi güven duyduğu birine karşı saygı da geliştirmektedir. Saygı ise otoriteye bağlılığı daha da pekiştirir.

Belli bir düzende yaşayan insanlar, o sosyal düzenin etkisi altında gerek kendilerini ve gerekse yaşayış tarzlarını, düzenin kurallarına yani örf ve adetlerine uydururlar. Bu durum organizasyon içerisinde geliştirilen kültürlerde de aynı durumda en üst yöneticiden en alta kadar bütün personelin görev almış oldukları organizasyonların çalışma şartlarına, yöntemlerine, gelenek ve göreneklerine uymaları gerektiğini bilirler ve bu şartları daha göreve başlarken peşinen benimseyeceklerini açık veya kapalı olarak ifade ederler. Bu otoritenin kaynağı, organizasyonun düzeni olmaktadır. Bu otorite türü tamamen kültüre dayalı bir otoritedir (Aktan, 1999).

Toplumsal ve psikolojik nedenlerle büyütülen otorite, daha doğrusu böyle bir otoriteye dayanmış olma kanısı veya iddiası, bağlananların kritik toplumsal şartlar karşısındaki tutum ve davranışlarında oldukça önemli, fakat aynı derecede de sakıncalı farklar yapabilir. Nitekim sosyal psikoloji alanında yapılmış, otoriter kişilikle ilgili bazı araştırmaların sonuçları, bu yargıyı destekler niteliktedir. Ayrıca bazı olası etkilerden birkaçı şöyle sıralanabilir (Ertürk, 1978, s. 154):

1. Otorite adeta bireyin elindeki inançlarını korumada kullandığı bir kalkan gibi iş görebilir. Kalkanın gerisindeki inanç, otorite kaynağı ile olan uygunluk ve ilgi derecesi pek araştırılmaksızın -olduğu gibi- korunmaya çalışılabilir.

2. Otoriteye bağıllık durumunda olan kimse, mevcut düşüncelerini, yeni kanıtların ışığı altında yeniden eleştirme yönünde gelişme yerine, dogmatizmini perçinleyebilir. Hatta bir düşünme tembelliğine düşebilir.

3. Birey ile onun otoritesi arasındaki etkileşim, birbirini sürekli olarak destekleyip besleyebilir. Bu besleyiş ilgili bireyde güçlü bir güvenme duygusu geliştirebilir.

Otorite daha çok tek adam yönetiminin ya da bir kişinin hakimiyetinin egemen olduğu ortamlarda daha çok kendini gösterir. Dolayısıyla tek adam yönetiminde vatandaşların kendi kararlarını kendileri verebilecek kadar eğitim almaları önemli değildir. Çünkü zaten bireyler adına karar verecek bir kişi vardır. Bu nedenle de onların kendileri için karar alma gibi bir şeye ihtiyaçları yoktur. Böyle bir ortamda ise eğitim devlet hizmetinde olup amaçları ideolojik, teknik ve askeridir. Eğitimin niceliği sınırlı, niteliği de bir kişinin dileğine bağılıdır. Gelecekte çok geçmişe dönük olan bu nitelik, genellikle düşüktür. Böyle bir ortamda, politik düzen programa ve sınıfa kadar girer ve de öğretim yöntemleri bu düzene paralel olarak işler. Bu tür bir eğitimde amaç bireyin devlete iyi bir hizmetkâr olarak yetişmesidir. Yaratıcılık, serbest düşünce, araştırma gibi eylemlere yer verilmediğinden nitelik de düşüktür. Programlar birkaç kişinin fikir ve yararlarına dönük, öğretim yöntemleri tek düzedir (Bursalıoğlu, 1991).

Aileden başlayan otoriteye saygı ve bağıllık anlayışı okulda sistemli bir şekilde perçinlendirilmeye çalışılır. Bu durum ise, söz almadan konuşmanın, öğretmenin izni olmadan bir hareket yapma ya da söz söylemenin saygısızlık hatta yasak sayıldığı bir anlayışı öne çıkarabilmektedir. Böyle bir ortamda yetişen bireylerin de otoriteye sadakati, bağıllığı kendiliğinden oluşmaktadır. Bireylerin sosyalleşmeleri ilk olarak aile içinde temellenmektedir. Bu süreçte ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemli yönlerinden biri otorite-özerklik ikilemidir (Hortaçsu, 2003'ten aktaran: Kılıçgün ve Oktay, 2012, s. 268). Çocuk bir taraftan –gelişim özelliği gereği– ö kendi özerkliğini ortaya koymaya çalışırken, diğer taraftan da anne-baba otoritesine boyun eğme ikilemini yaşamaktadır. Çocuğun karşılaştığı bu ikilem durumu sosyo-kültürel ve psikolojik yaptırımlarla da desteklenmektedir. Bu duruma geleneksel toplum yapısında çok daha fazla rastlanmaktadır. Geleneksel toplum yapısında ki hikâyeler, destanlar, masallar, gelenek ve göreneklerin hatta dinî otorite algılarının sunulduğu dahi bu durumu destekler mahiyette olmaktadır.

Türk toplumunda baş olmak, hükmetmek, bir olumlu değer ve özelliktir. Başkalarını yönetmek davranışı, istenilen bir davranıştır. Türk toplumsal hayatında daima halkını yöneten bir baş vardır (Özkan, 2006). Türk toplumu devlet mefhumunu devleti yönetenlerin kişiliklerinde biçimlenmiş bir kuvvet olarak anlar. Türk toplumunda otoriteye bağıllık, saygı; ailede baba otoritesinin sağladığı, desteklediği bir değerdir.

Geleneksel ve modern ailenin çoğunda yaşça büyük herkese gösterilen saygı, günlük yaşamımızda otoriteye bağlılık biçiminde akseder. Türklere devlet otoritesine gösterilen saygı derecesine başka hiçbir millette rastlanmaz. Askerlik görevinin kutsal sayılması, bir yurttaşın memura karşı saygılı tutumu bu özelliği destekleyen örneklerdir (Erdentuğ, 1977). Tarihsel birikimin etkisiyle nesiller arası aktarımla süregelen gelenek, görenek, örf ve adetler ve de inançlarla desteklenen otorite anlayışı birey yaşamının her döneminde etkisini gösterebilmektedir. Özellikle geleneksel toplumlarda önemli bir erdem olarak kabul edilen otoriteye saygı ve bağlılık anlayışının birey için bir zorunluluk olduğu vurgulanır. Böyle olunca da birey, yaşamının her aşamasında otoriteye saygı ve bağlılık gösterme eğiliminde olmaktadır. Bu durumda da bireysellikten daha çok otoritenin istek ve beklentilerini yerine getirme eğilimi ortaya çıkmaktadır.

Hobbes'un insan insanın kurdudur, sözü, insanlar arasında bir düzenleyicinin olması gerekliliğini ortaya koyar. Bu ise otoritenin varlığının gerekliliğine işaret etmektedir. Bir toplumda otoriteyi tamamen ortadan kaldırmak ya da otoriteye tamamen taraf olmak mümkün görülmemektedir. Otoritenin daha doğrusu düzen ve intizamın sağlanmasında rol oynayanın olmayışı kargaşa ve başıbozukluğu ortaya çıkarabilmektedir. Bu durumda ise kargaşa ve çatışma kaçınılmaz olur. Öyleyse bu noktada bireyin bir otoritenin varlığından bağımsız olması da zor gözükmemektedir. Fakat burada önemli olan, otoritenin bireyi her yönüyle kuşatan, onun her türlü tavır ve davranışlarında belirleyici ve yönlendirici durumdan sıyrılmasıdır. Birey kendi aklı ve düşüncelerini, tavır ve davranışlarını, tamamen otoriteye bağlı olarak değil de hür ve bağımsız olarak kullanabilmelidir. Kendi kişiliğini otoritede kaybetmemelidir. Otoritenin varlığı, toplum içinde dirlik ve düzenin belirli kurallar çerçevesinde yürümesi yönünde olmalıdır.

Bir toplumsal yapıda, kuralların oluşması, uygulanması ve devamlılığında, o toplumun geçmişten getirdiği sözlü kültür ürünlerinin de olumlu anlamda etkisi vardır. Destanlar, hikayeler ve masallar bu noktada öne çıkmaktadır. Bu sözlü kültür ürünleri nesiller arasında, toplumsal yapıyı oluşturan yaptırımların yeni kuşaklara aktarımı ve benimsenmesinde önemli bir etki gücü içermektedir.

Otoriteye saygı ve itaat, geleneksel toplumun bireylerine öncelikle öğretmekle yükümlü olduğu öğretiler olarak ortaya çıkar. Bu öğretiler toplumsal hayatın her alanında bireylerin karşısına değişik şekillerde çıkar/çıkarılır. Masallar, hikayeler ve destanlar da bu öğretilerin önemli taşıyıcıları arasındadır. Türk destanlarında da otorite kavramı oldukça fazla vurgulanan değerler arasında yer almaktadır. Burada vurgulanan otorite, bazen babaya, bazen komutana, bazen devlet başkanına/hakana/beye bazen de devlete yönelen şekliyle bireylerin karşısına değişik söylemlerle çıkar.

Türk toplumunda da bu noktada sözlü kültür ürünlerinin çok önemli işlevi vardır.

Geleneklerin etkisiyle şekillenen Türk Töre'sinin etkisi Orhun Kitabeleri'nde de görülebilmektedir. Bilge Kağan'ın sözlerinde yer alan, "*Türk Milleti! Acıksan tokluğu düşünmezsin, bir doysan açlığı düşünmezsin. Çin milletinin tatlı sözüne, yumuşak ipekli kumaşına aldanıp çok öldürüldün*" ifadeleri, bireylerin her zaman korunması, kollanması ve de himaye edilmesi gerekli kişiler olarak algılandığını göstermektedir. "... *Türk Milleti, vazgeç, pişman ol! Disiplinsizliğinden dolayı, seni beslemiş olan kağanına, hür ve bağımsız iyi eline karşı kendin hata ettin, kötü hâle soktun*" sözleriyle Bilge Kağan, otoriteye itaatsizliğin olumsuz sonuçlarını ortaya koyarak devlet otoritesinin veya siyasi otoritenin gerekliliğine özellikle vurgu yapmaktadır. Çünkü milletin ve devletin daim olabilmesinde ve devlet başkanına ve onun şahsında devlet otoritesine itaat önemli bir gerekliliktir.

4. DİN VE OTORİTE

Bütün ilahi dinlerde, dinî otoritenin kaynağı ve meşruiyet delili doğrudan vahye dayandırılmıştır. Çünkü Tanrı insanlara vahiy göndererek kendisine itaat edilmesini ve Tanrı otoritesine boyun eğilmesini istemiştir. Bu otorite itaat ile doğru orantılıdır (Özkan ve Polat; 2016, s. 144-147). Eğer kişi Tanrının otoritesine boyun eğer ise hem bu dünya hem de ahirette mükâfatlandırılacaktır. Aksi hâlde insan, tanrı tarafından mutlak bir ceza ile cezalandırılacaktır. Özellikle ilahi dinler olarak kabul edilen Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tanrı'nın otoritesine boyun eğilmesi gerektiği ile ilgili birçok veri bulunmaktadır.

İlahi kaynaklı olarak karşımıza çıkan ve bir ahit dini olan Yahudilikte Tanrı (Yahve)'nin yapılmasını istediği önemli kurallar (yasalar) bulunmaktadır. Tanrı ile yapılan Ahit'in ilk kurallarından biri olan "sünnet önemli bir uygulamadır (Tekvin, 17: 10-27). Yahudiler tarafından uyulması kesin olarak emredilen yasalar, Ahit'in bir sembolü ve Tanrı'nın kesin emirleridir. Aksi hâlde Ahit Tanrı tarafından bozulacaktır (Tekvin, 17: 12-14). Bu da Yahudi toplumunun cezalandırılması anlamına gelmektedir. Dolayısı ile Yahudiler açısından yasalara tam bir itaat ve Tanrının otoritesinin tartışmasız kabulü söz konusudur. Bu kabulün kaynağı ise Yahudi kutsal kitabı "Tanah (Tevrat)"dır. Özellikle Yahudilikteki "seçilmişlik" (Küçük, Tümer ve Küçük; 2009, s. 304-305) düşüncesi, Tanrı otoritesi ile doğrudan ilişkilidir. Yahudilerin seçilmiş bir toplum olmasının şartı ise Tanrı'nın otoritesine bağlılıkla değerlendirilmektedir. Çünkü Tanrı onları seçmiş ve onların itaat etmeleri ve kendi otoritesine boyun eğmelerini, kendisinden başka Tanrılara tapmamalarını istemiş (Çıkış, 20: 5, 34: 14; Tesniye, 5: 9, 7: 16, 28: 14; II. Krallar, 17: 37; Mika, 5: 13), aksi hâlde cezalandırılacaklarını bildirmiştir (Çıkış, 15: 26; 19: 5; 23: 22). "On Emir" ile ilgi kuralarda bunu görmek mümkündür (Tesniye, 5: 6-21). Ayrıca Âdem ve

Havva'nın Tanrı'nın otoritesine karşı çıkararak yasak meyveyi yemeleri sonucu karşılaştıkları ceza da buna en güzel örnek olarak gösterilebilir (Tekvin, 3: 2-19). Yine Yahudilikte "erkek (baba)" aile içerisinde otorite olarak kabul edilmektedir (Çıkış, 21: 7; Ünal, 1998, s. 43-47).

Hıristiyanlık ise ilahi kaynaklı olarak karşımıza çıkan diğer bir dindir. Yahudilikteki ahit düşüncesine benzer bir ahit anlayışı Hıristiyanlıkta da bulunmaktadır (Küçük, Tümer ve Küçük, 2009, s. 348; Erbaş, 2004, s. 11-12; Sarıkçıoğlu, 1999, s. 247; Polat, 2011, s. 216). Bu Ahit'i Tanrı, "oğul" aracılığıyla yapmış ve onun çarmıhta akan kanı ile de onaylamıştır (Katar, 2009, s. 81). Hıristiyanlıkta otorite itaat, itaat ise kurtuluşla doğrudan ilişkilidir. Kurtuluş Âdem ve Havva'nın işlemiş oldukları "Asli Günah" ile ilişkilidir. Hıristiyanlar için asli günahtan kurtuluş ise günümüzde Mesih (İsa)'e tam olarak iman ederek, "vaftiz" olmakla mümkündür (Markos, 16: 16; Elçilerin İşleri, 2: 38; 22: 16; Katar, 2009, s. 80; Polat, 2008, s. 134). İncil'in çeşitli bölümlerinde, Hıristiyanlığı kabul eden birinin Tanrı'nın emir ve yasaklarına kesinlikle uyması gerektiği, aksi hâlde Tanrının koymuş olduğu yasanın çiğneneceği belirtilmiştir (Matta, 10: 19; Markos, 19: 18-19; Luka, 18: 20; Romalılara Mektup, 13: 9; Yakubun Mektubu, 2: 11). Buna göre kişi Tanrı'nın otoritesine kesinlikle boyun eğmek zorundadır. Yasaya itaat etmeyenler, yine Tanrı tarafından bağışlanmayı dilemelidirler. Çünkü affedebilecek olan sadece Tanrı'dır (Matta, 6: 12; Luka, 11: 4). Eğer af dilenmezse Tanrı tarafından cezalandırılacaklardır (Selanıklilere 1. Mektup, 4: 6). Hıristiyanlıkta kadın ve erkek arasında bir fark olmadığı belirtilmiş olsa da (Galatyalılara Mektup, 3: 28; Korintoslulara 1. Mektup, 11: 11-12), erkeğin öncelikli olduğu bilinmekte (Korintoslulara 1. Mektup, 11: 8-9) ve kadının erkeğin otoritesine boyun eğmesi gerektiği söylenebilmektedir. Çünkü kadının, kocasının sağlığında ona bağlı olması gerektiği (Romalılara Mektup, 7: 2; Koleselilere Mektup, 3: 18) ve kadının başının erkek olduğu Hıristiyan kutsal kitabında özellikle vurgulanmaktadır (Korintoslulara 1. Mektup, 11: 3; Ünal, 1998, s. 100-103).

İslam dininde de otorite; iman, itaat, ibadet, saygı, sevgi, kurtuluş, mükafat veya ceza ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Allah'a ve Peygamber'e iman eden, itaat etmiş olur. İtaat eden kişi ise ibadetlerine, Allah'ın koymuş olduğu emir ve yasaklara uyararak, kurtuluşa erer ve ebedi bir hayat olan ahiret hayatını kazanarak cennetle ödüllendirilir. Aksi hâlde kişi isyanını karşılığı olarak Allah tarafından cezai müeyyidelere tabi tutulur. Bu da kişinin ahiret hayatında Allah tarafından cehennemle cezalandırılması sonucunu doğurur. Otorite açısından bakıldığında Allah tek otoritedir. Allah'a itaat edilmelidir. Daha sonra Peygambere itaat edilmelidir. Çünkü peygambere itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur (Nisa, 80; Nur, 52). Burada ikinci otorite Peygamber'in kendisi olarak görülmektedir. Kuran'da itaat ile ilgili çok sayıda ayet bulunmaktadır. Bu ayetler bakıldığında ilk önce Allah'a boyun eğme ve otoritesini kabul etme (Nisa, 59; Maide,92), sonra

Peygamber'in otoritesini kabul etme (Nisa, 69; Nur, 56), daha sonra sizden olan devlet yöneticilerinin otoritesini kabul etme (Nisa, 59), anne ve babanın otoritesini kabul etme ve iyi davranma (İsra, 23) son olarak da kadının kocasının otoritesini (Nisa, 34) kabul etmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla İlahi dinlere bakıldığında, otorite kavramının farklı biçimlerde ifade edildiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle dinî otorite olarak Tanrı, Kutsal Kitap, Peygamber, yönetici vb. kavramlar; iman, itaat, saygı, ibadet, kurtuluş, mükâfat, ceza ve sevgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün dinlerde ruhban sınıfı ve bu sınıfı temsil eden (ettiğine inanılan veya düşünülen) kişilere otorite olarak bakılmaktadır. Özellikle İslam dininde ruhban sınıfının olmaması dikkate alındığında, dinî otorite olarak sadece Allah, Peygamber, Kuran ve Peygamber'in sahih olarak kabul edilen hadisleri kabul edilmelidir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Birey yaşamının her alanında -biçimi farklı olmakla birlikte- kendini gösteren otorite keyfilikle birlikte hukuka hatta dine dayanarak yaptırım gücünü belirlemektedir. Bireyin kendi rızasıyla ya da zorlama karşısında beliren otorite, her ne şekilde olursa olsun diğerine karşı bir üstünlük, emretme yetkisi ve gücünü de beraberinde getirmektedir. Otoritenin ortaya çıkışı ve özellikle de varlığını sürdürmesinde önemli bir faktör, otoritenin varlığını kabul ederek onun istek ve beklentileri doğrultusunda hareket eden ya da etmek durumunda kalanların olmasıdır. Dolayısıyla otorite varlığını ve varlığının sürdürülmesindeki gücü bir noktada otoriteye boyun eğenlerden ya da otoritenin otoritesini kabul edenlerden almaktadır.

Bireylerin en temel ihtiyaçlarından birisi olan güven duygusu da otoritenin varlığında önemli bir faktör olarak gözükmektedir. Hemen her bireyin kendini güvende hissetmesi, sağlıklı bir yaşamın temel gereklerindedir. Güvensizlik durumu bireyleri psikolojik bozukluklara kadar götürebilmektedir. Birey kendi çabası ile güven durumunu dengeleyemez ise bu durumu sağlayacak biri ya da bir şeylere bağlanma, onun otoritesini kabul ederek, istek ve beklentilerine cevap vermeye gönüllü olabilmektedir. Bireylerin otoriteye bağlılıkları, yaşadıkları toplumsal yapıyla da ilişkili olarak ortaya çıkabilmektedir. Özellikle çocuk yetiştirme anlayışındaki farklılık, ilerleyen yaşlarda bireylerin otorite algılarını belirlemektedir. Aileden başlayarak baskıcı, aşırı korumacı ortamlarda yetişen bireylerin bu durumları otoritenin gücünü pekiştirmektedir. Otoritenin gücünü pekiştiren bir başka etken de dindir. Çeşitli dinlerde otorite konusunda önemli vurgular bulunmaktadır. Bu vurgular, özellikle ilahi dinlerde Tanrı, Peygamber, kutsal kitap ve dini temsil ettiğine inanılan kişiler olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktan, T. (1999). *Yönetim Tarzlarına Göre Liderlerin Otorite ve Güç Kaynakları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, Ş. (2008). Geleceğin Otoritesi Açısından Ulus Devletler. II. *Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*. 15 Ekim 2017, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-321-2014081434sosbilkongre73.pdf>
- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 115-135
- Arslan, S. (2009). *Yönetim Faaliyetlerin Harekete Geçiren Güç Olarak Otorite Kullanımı, Ortaya Çıkan Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Çorum İlinde Faaliyet Gösteren İş Örgütlerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baktır, M. (2004). Hz. Peygamberin Otoritesinin Dayanakları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VIII (1), 23-39.
- Bal, H. (2014). Siyaset Teorisinde 'Otorite' Kavramı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (2), 247-255.
- Binat, T. (1958). *Disiplin ve Meslek Ahlakı*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Bursalıoğlu, Z. (1991). Eğitimde Yenileşme ve Demokratik Liderlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24 (2).
- Çiğçili, V. (2009). Sınıf İçi Disiplinde Otorite. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 91-103.
- Doğan, M. (1994). *Temel Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul.
- Erdentuğ, N. (1977). *Sosyal Adalet ve Gelenekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- Erdem, D. F. ve Erdem, Ç. (2013). Ortadoğu'da Otoriter Rejimler: Ortadoğu Arap Topluluklarının Tarihsel, Siyasal ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerinden Bir Değerlendirme. 10 Ağustos 2017, http://www.akademikortadoğu.com/belge/ortadoğu14makale/demirhan_fahri_erdem_cigdem_erdem.pdf
- Eren, E. (1972). Yönetimde Otorite İlkesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (2). 85-102
- Ertürk, S. (1978). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara: Tekışık Matbaası.
- Eşki, H. (2010). Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 187-198.
- Hofstede, G. (1980) *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Newbury Park: Sage Publications.
- İncil (Müjde). (1995). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim - Teori Olgu ve Süreçler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kanad, H. F. (1948). *Pedagoji*.
- Kara, İ. (2001). "İslâm'da Ruhbanlık Yoktur" Söylemi Etrafında Dinî Otorite ve Ulema Üzerine Birkaç Not. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 21 (2001/2), 5-21
- Kay, L. (1985). *The Human Polity An Introduction to Political Science*, Boston. Aktaran: Haluk Alkan, *Karşılaştırmalı Olarak İslam Siyasi Düşüncesinde*

- Otorite Kavramı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıçgün, M. Y. ve Oktay, A. (2012). Ebeveyn Otorite Ölçeği'ni (EOÖ) Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2).
- Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*. (1997). İstanbul: OHAN Matbaacılık.
- Közleme, O. (2013). Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri ve Karizma. *Toplum Bilimleri*, 7 (13), 239-250.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. (2015). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı/542.
- Küçük, A., Tümer, G. ve Küçük, M. A. (2009). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991) Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*, 98 (2), 224-253.
- Mendel, G. (1992). Son Sömürge Çocuk, Sosyo-Psikolojik Açından Otorite. (H. Portakal, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi,
- Miyasoğlu, M. (1999). *Kültür Hayatımız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öktem, N. (1993). *Devlet ve Hukuk Felsefesi Akımları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özarslan, S. (2005). Şia'nın Dinî Otorite Anlayışı ve Günümüze Yansımaları. *Kelam Araştırmaları*, 3 (1), 41-60.
- Özdemir, G. (2014). Weberyan Anlamda Türklerde Otorite ve Meşruiyet İlişkisi (15. Yüzyıl Osmanlı Dönemine Kadar). *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 9 (2).
- Özer, H. (2014). Otorite Kavramı ve Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Otoritenin Yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (34), 135-146.
- Özkan, R. (2006). *Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler İlköğretim Ders Kitapları Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, R. ve Polat, B. (2016). İtaat Kültürü ve Din, *Journal of World of Turks [ZfWT]*, 8 (3), 139-149.
- Sennett, R. (1992). *Otorite*. (K. Durand, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şahin H. (2013). İbn Teymiyye'nin Siyaset Anlayışı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (3), 615-638.
- Tezcan, M. (1987). *Kültür ve Kişilik (Psikolojik Antropoloji)*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Triandis, H., & Suh, E. M. (2002). Cultural Influences on Personality. *Annual Review of Psychology*, (53), 133-160.
- Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yayla, A. (1995). *Eğitim ve Öğretim Sistemimizin Otorite ve Sorumluluk Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Yeğin, A. (1985). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*. İstanbul.
- 25 Aralık 2014, <http://web.inonu.edu.tr/~stekel/sostar36.htm>.